

Ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän ehdotukset

Kehittämisryhmän loppuraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:23

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:23

Ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän ehdotukset

Kehittämisryhmän loppuraportti

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN: 978-952-263-649-2 (PDF)

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	29.5.2019
Tekijät	Puheenjohtaja: ammatillisen koulutuksen johtaja Mika Tammilehto, opetus- ja kulttuuriministeriö	
Julkaisun nimi	Ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän ehdotukset. Kehittämisryhmän loppuraportti.	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:23	
Diaarinumero	OKM/5/040/2018	Teema koulutus
ISBN PDF	978-952-263-649-2	ISSN PDF 1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-649-2	
Sivumäärä	36	Kieli suomi
Asiasanat	ammattillinen koulutus, vaativa erityinen tuki, erityinen tuki	
Tiivistelmä	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 5.3.2018 ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämisryhmän (Dnro 5/040/2018). Kehittämisryhmän tehtävänä oli selvittää vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuspolkujen toteutumista sekä tehdä ehdotuksia koulutuksen kehittämiseksi. Lisäksi kehittämisryhmän tehtävänä oli vahvistaa vammaisten opiskelijoiden kanssa toimivien tahojen välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä edistää ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön mukaisen vaativan erityisen tuen toteuttamista.</p> <p>Kehittämisryhmän asettamisen taustalla vaikuttivat ammatillisen koulutuksen uudistunut lainsäädäntö (531/2017), joka tuli voimaan 1.1.2018 lukien. Hyväksyessään ammatillisen koulutuksen lain eduskunta edellytti, että opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee selvityksen vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuspolkujen eheydestä ja koulutusmahdollisuuksista.</p> <p>Ammatillisen koulutuksen reformissa uudistettiin ammatillinen koulutus asiakaslähtöiseksi ja osaamisperusteiseksi kokonaisuudeksi, jonka lähtökohtana on vastata hyvin erilaisten opiskelijoiden yksilöllisiin osaamistarpeisiin ottaen huomioon sekä työelämän että yksilön tarpeet. Ammatillisen koulutuksen vaativaan erityiseen tukeen ovat oikeutettuja opiskelijat, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia taikka vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista erityistä tukea. Opiskelijoiden tarpeet edellyttävät yksilöllisten opintopolkujen rakentamista, yksilöllisiä pedagogisia ratkaisuja sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyjä. Ammatillisen koulutuksen laki luo yhtenäiset puitteet kaikkien opiskelijoiden koulutuksen järjestämiseen yhdenvertaisesti.</p> <p>Tämä loppuraportti sisältää katsauksen ammatillisen koulutuksen vaativasta erityisestä tuesta sekä kehittämisryhmän laatimat kehittämis ehdotukset. Esitetyt kehittämis ehdotukset liittyvät muun muassa tuki- ja kuntoutusmuotojen toimivuuteen ja ohjaukseen eri siirtymävaiheissa, eri tutkintojen ja koulutusten joustavuuden hyödyntämiseen sekä jatkuvan oppimisen mahdollistamiseen. Osaamisen näkyväksi tekeminen erityisesti tutkinnon osia pienempien kokonaisuuksien osalta nähtiin tärkeäksi. Lisäksi opiskelijan opintoja tukevan palveluverkoston ja erilaisten tukipalvelujen yhteensovittaminen edellyttävät palvelujen koordinoitua ja alueellista yhteistyötä. Moniammatillista opiskelukyvyyn arviointia, tuki- ja kuntoutusmuotoja sekä työllistymistä tukevia toimia tulee kehittää. Opettajien ja muun opetushenkilöstön osaamista tulee kehittää sekä lisätä tutkimustietoa opiskelijoista ja heidän opintopoluistaan.</p>	
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	29.5.2019
Författare	Ordförande: Mika Tammilehto, direktör (yrkesutbildning), undervisnings- och kulturministeriet	
Publikationens titel	Förslag från utvecklingsgruppen för krävande särskilt stöd inom yrkesutbildningen. Utvecklingsgruppens slutrapport.	
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2019:23	
Diarienummer	OKM/5/040/2018	Tema Utbildning
ISBN PDF	978-952-263-649-2	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-649-2	
Sidantal	36	Språk finska
Nyckelord	yrkesutbildning, krävande särskilt stöd, särskilt stöd	
Referat	<p>Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte en utvecklingsgrupp för det krävande särskilda stödet inom yrkesutbildningen (Dnr 5/040/2018) den 5 mars 2018. Utvecklingsgruppens uppgift var att utreda utbildningsvägarna för studerande som behöver krävande särskilt stöd och lägga fram förslag till utveckling av utbildningen. Gruppen hade också till uppgift att stärka samarbetet och växelverkan mellan aktörer som arbetar med studerande med funktionsnedsättning samt att främja att det krävande särskilda stödet enligt den nya lagstiftningen om yrkesutbildning genomförs.</p> <p>Bakgrunden till att utvecklingsgruppen tillsattes var den nya lagstiftningen om yrkesutbildning (531/2017), som trädde ikraft den 1 januari 2018. När riksdagen godkände lagen om yrkesutbildning förutsatte den att undervisnings- och kulturministeriet bereder en utredning om hur sammanhängande utbildningsvägarna för studerande som behöver krävande särskilt stöd är och om vilka utbildningsmöjligheter dessa studerande har.</p> <p>I reformen av yrkesutbildningen förnyades yrkesutbildningen till en kundorienterad och kompetensbaserad helhet där utgångspunkten är att svara på olika studerandes individuella kompetensbehov med beaktande både av arbetslivets och av individens behov. Studerande som har stora inlärningssvårigheter eller en svår funktionsnedsättning eller sjukdom som gör att de behöver individuellt, omfattande och mångsidigt särskilt stöd har rätt att få krävande särskilt stöd inom yrkesutbildningen. De studerandes behov förutsätter att man skapar individuella studievägar, individuella pedagogiska lösningar och särskilda undervisnings- och studiearrangemang. Lagen om yrkesutbildning skapar enhetliga ramar för att anordna utbildning för alla studerande på ett enhetligt sätt.</p> <p>Denna slutrapport innehåller en översikt över det krävande särskilda stödet inom yrkesutbildningen och utvecklingsgruppens utvecklingsförslag. Utvecklingsförslagen gäller bland annat övergångsskedenas smidighet och handledningen under de olika skedena, utnyttjande av flexibla examina och utbildningar och möjliggörande av kontinuerligt lärande. Enligt rapporten är det viktigt att synliggöra kunnandet särskilt i fråga om helheter som är mindre än en examensdel. Samordningen av servicenätverket och av olika stödtjänster som stöder den studerande förutsätter också samordning av tjänsterna och regionalt samarbete. Den multiprofessionella bedömningen av studieförmågan, stöd- och rehabiliteringsformerna och de sysselsättningsfrämjande åtgärderna bör utvecklas. Lärarnas och den övriga undervisningspersonalens kompetens bör utvecklas och forskningsinformationen om de studerande och deras studievägar ökas.</p>	
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		29th May 2019
Authors	Chair: Mika Tammilehto, Director of Vocational Education and Training, Ministry of Education and Culture		
Title of publication	Proposals of the group for developing intensive special support in vocational education and training. Final report of the development group		
Series and number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2019:23		
Register number	OKM/5/040/2018	Subject	Education
ISBN PDF	978-952-263-649-2	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-649-2		
Pages	36	Language	Finnish
Keywords	vocational education and training, intensive special support, special support		
<p>Abstract</p> <p>On 5 March 2018, the Ministry of Education and Culture appointed a group for developing the intensive special support provided in vocational education and training (Record number 5/040/2018). The purpose of the development group was to analyse how the educational pathways of students who require intensive special support are realised, and to make proposals for developing the education provision. The group was given a further task of reinforcing the cooperation and dialogue between the parties working with students with disabilities, and promoting the implementation of special support under the new legislation on vocational education and training.</p> <p>The new Act on Vocational Education and Training (531/2017), which entered into force on 1 January 2018, was one of the reasons for the decision to appoint a development group. When Parliament passed the vocational education and training bill, it required the Ministry of Education and Culture to prepare a report on the consistency of educational pathways and the opportunities to receive education and training for students who need intensive special support.</p> <p>The reform of vocational education and training harmonised the education provision and placed an emphasis on customers and competences. The premise of vocational education and training is to respond to the individual skills needs of a broad range of students while taking into account the needs of the labour market and individual learners. Students in vocational education and training are entitled to intensive special support if they have severe learning difficulties or serious disabilities or illnesses due to which they require a customised, broad-based and diverse form of special needs support. The means to meet the needs of students include the development of individual learning paths, individual pedagogical solutions and special teaching and learning arrangements. The Act on Vocational Education and Training creates a harmonised framework for equal provision of education for all students.</p> <p>This final report includes an overview of intensive special support in vocational education and training and the development proposals drawn up by the group. These concern areas such as the functioning of transitions and the guidance provided during the periods of transition, leveraging of the flexibility of degrees and programmes, and enabling of continuous learning. The group found it important that competences are made visible, particularly parts that are smaller than qualification units. In addition, services should be coordinated and regional cooperation carried out in order to harmonise the network of services for supporting the studies and the various other support services. The multidisciplinary assessment of study ability, forms of support and rehabilitation, and measures supporting access to employment should be developed. Finally, skills of teachers and other teaching staff should be improved and more data on students and their learning paths produced.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Johdanto	9
1 Taustaa ja nykytilan kuvausta ammatillisen koulutuksen vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuksista	11
Vaativa erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa	12
Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa	14
Ammatilliset tutkinnot	15
Valmentavat koulutukset	15
Ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen.....	17
Ammatillisen koulutuksen henkilökohtaistaminen.....	18
Opiskeluhoolto ja opiskeluterveydenhuolto opiskelijan tukena	18
2 Kehittämisryhmän ehdotukset	19
Kooste kehittämisryhmän ehdotuksista	34

JOHDANTO

Laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) tuli voimaan 1.1.2018 lukien. Hyväksyessään ammatillisen koulutuksen lain eduskunta edellytti, että opetus- ja kulttuuriministeriö valmistelee selvityksen vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuspolkujen eheydestä ja koulutusmahdollisuuksista.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti päivämäärällä 5.3.2018 (OKM/5/040/2018) kehittämissryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuspolkujen toteutumista sekä tehdä ehdotuksia vaativana erityisenä tukena järjestettävän koulutuksen kehittämiseksi. Lisäksi kehittämissryhmän tehtävänä oli vahvistaa vammaisten opiskelijoiden kanssa toimivien tahojen välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä edistää ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön mukaisen vaativan erityisen tuen toteuttamista.

Kehittämissryhmän jäseniä olivat suunnittelija Tuuli-Maria Lehtinen, ADHD-liitto ry (varajäsen Petja Laitinen); johtaja Hannu Koivula, Ammatillisten erityisoppilaitosten verkosto AMEO; ohjaava opettaja Päivi Norvapalo, Autismi- ja Aspergerliitto ry (varajäsen Tiina Alkio); tuottaja Sakari Kilkki, Kehitysvammaliitto ry (varajäsen Leena Kokko); vt. rehtori Isa Biese, Kuurojen liitto ry (varajäsen Markku Jokinen); erityisopettaja Pekka Rentola, Me Osalliset Ry – Vi delaktiga rf; koulutuspäällikkö Panu Isotalo, 1.8.2018–31.12.2018 kehitysjohtaja Heini Kapanen, Mielenterveyden keskusliitto; järjestöjohtaja Sari Kokko, Näkövammaisten liitto ry (varajäsen Ville Ukkola); opetusneuvos Jouni Järvinen, Opetushallitus; toiminnanjohtaja Marju Silander, Suomen CP-liitto ry (varajäsen Juha Lappalainen); toiminnanjohtaja Pauliina Lampinen, Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, VAMLAS (varajäsen Tarja Keltto); kehittämispäällikkö Jukka Lindberg, Vates-säätiö sr (varajäsen Kaija Ray); asiantuntija Susanna Lehti, Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE (varajäsen Jan-Mikael Fredriksson) sekä erityisasiantuntija Jaana Viemerö, Kuntaliitto. Kehittämissryhmän puheenjohtajana toimi ylijohtaja Mika Tammilehto opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Varapuheenjohtajana toimi opetusneuvos Anne Mårtensson opetus- ja kulttuuriministeriöstä ja sihteerinä opetusneuvos Kaisa Rätty Opetushallituksesta.

Kehittämisryhmä kokoontui yhteensä yhdeksän kertaa. Kehittämisryhmän työskentelyn keskeinen tavoite oli kuulla eri toimijatahoja vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden haasteista ammatillisessa koulutuksessa ja tehdä ehdotuksia vaativan erityisen tuen kehittämiseksi. Työskentelyn aluksi kehittämisryhmän jäsenet kuvasivat ammatillisen koulutuksen nykytilaa ja haasteita edustamansa ryhmän näkökulmasta. Osana kehittämisryhmän työskentelyä kuultiin kehittämisryhmän jäsenten lisäksi eri asiantuntijatahoja seuraavista aiheista: oppimisvalmiuksia mittaava koe (Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskus, projektipäällikkö Marja Tamm ja ohjelmoija Visajaani Salonen), vammaispalvelujen nykytila ja keskeiset muutokset (sosaali- ja terveystieteiden ministeriö, neuvotteleva virkamies Anne-Mari Raassina), KELAn vammaistuet ja -palvelut (Kansaneläkelaitos, suunnittelija Kati Salompää) ja SORAlainsäädäntö (opetus- ja kulttuuriministeriö, opetusneuvos Anne Mårtensson).

Kehittämisryhmän jäsenten ja kutsuttujen asiantuntijoiden esitykset mahdollistivat vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tilanteen kokonaisvaltaisen hahmottamisen. Tämä raportin ja siinä esitettyjen kehittämis ehdotusten lähtökohtana on tarkastella ammatillista koulutusta vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden näkökulmasta. Tavoitteena on edistää uudistuneen ammatillisen koulutuksen lainsäädännön toteuttamista vaativana erityisenä tukena järjestettävässä koulutuksessa, varmistaa kaikkien vaativinta erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden monipuoliset koulutusmahdollisuudet sekä koulutuspolkujen eheys ja selkeyttä opiskelijan koulutuksen edellyttämisen muiden palveluiden tarve. Kehittämis ehdotukset toimivat ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen kehittämisen ja tulosten arvioinnin välineenä.

Loppuraportin laatimiseen on osallistunut ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen opiskelijoiden kanssa toimivia tahoja ja asiantuntijoita, joille haluamme osoittaa kiitoksen ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen puolesta tehdystä työstä.

Helsingissä 31. päivänä toukokuuta 2019

Mika Tammilehto, puheenjohtaja

Isa Biese	Panu Isotalo	Jouni Järvinen
Sakari Kilkki	Hannu Koivula	Sari Kokko
Pauliina Lampinen	Susanna Lehti	Tuuli-Maria Lehtinen
Jukka Lindberg	Anne Mårtensson	Päivi Norvapalo
Pekka Rentola	Marju Silander	Jaana Viemerö
Kaisa Rätty, sihteeri		

1 Taustaa ja nykytilan kuvausta ammatillisen koulutuksen vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuksista

Hallituksen kärkihankkeisiin kuuluvassa ammatillisen koulutuksen reformissa uudistettiin ammatillinen koulutus osaamisperusteiseksi ja asiakaslähtöiseksi kokonaisuudeksi. Lähtökohtana oli, että ammatillinen koulutus pystyy vastaamaan hyvin erilaisten opiskelijoiden yksilöllisiin osaamistarpeisiin, myös kaikkein vaativinta erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden osalta. Yksilöllisten opintopolkujen rakentamisessa otetaan huomioon työelämän ja yksilön tarpeet.

Ammatillisen koulutuksen vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ovat heterogeeninen ryhmä, jonka jokaisen opiskelijan yksilölliset tarpeet ja tavoitteet edellyttävät yksilöllisten opintopolkujen rakentamista sekä yksilöllisiä pedagogisia ratkaisuja sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyitä. Ammatillisen koulutuksen laki luo yhtenäiset puitteet kaikkien opiskelijoiden koulutuksen järjestämiseen siten, että myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ovat yhdenvertaisessa asemassa muiden opiskelijoiden kanssa ja koulutus toteutuu mahdollisemman inklusiivisesti opiskelijan yksilölliset tarpeet huomioon ottaen.

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista, kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin. Tavoitteena on myös edistää työllisyyttä, antaa valmiuksia yrittäjyyteen ja työ- ja toimintakyvyn jatkuvan ylläpitoon sekä tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua. Työelämän nopea muutos sekä vaativaa erityistä tukea tarvitsevan yksilön tilanne, esimerkiksi vamman tai sairauden aiheuttamat toimintakyvyn tai terveydentilan muutokset, haastavat koulutusta aiempaa paremmin varmistamaan mahdollisuuden jatkuvan osaamisen kehittämiseen osaamisen täydentämiseksi ja lisäämiseksi sekä tarpeen mukaan kokonaan uuden osaamisen hankkimiseksi.

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Lisäksi tavoitteena on antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Tavoitteiden saavuttaminen edellyttää koulutukselta toimivien pedagogisten ja didaktisten järjestelyjen lisäksi myös toimivia opiskelijahuollon ja opiskeluterveydenhuollon palveluita, turvallista opiskeluympäristöä, osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä.

Kuten Suomen perustuslaki (731/1999) sekä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista edellyttävät, perustuu ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö yhdenvertaisuuden, tasa-arvon, osallisuuden sekä esteettömyyden periaatteisiin. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännössä erityisen ja vaativan erityisen tuen säännökset tukevat yhdenvertaisuutta koulutukseen osallistumisessa, osaamisen hankkimisessa ja osoittamisessa sekä mahdollistavat tutkinnon ja koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen saavuttamisen sekä mahdollistavat todistuksen saamisen. YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista mukaan vammaisia henkilöitä varten tulee tehdä heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaiset kohtuulliset mukautukset sekä toteuttaa tehokkaat yksilöidyt tukitoimet, jotka mahdollistavat opillisen ja sosiaalisen kehityksen enimmäistämisen täysimääräisen osallisuuden tavoitteen mukaisesti.

Vaativa erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa

Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön mukaan vaativaan erityiseen tukeen ovat oikeutettuja opiskelijat, joilla on vaikeita oppimisvaikeuksia taikka vaikea vamma tai sairaus, joiden vuoksi opiskelija tarvitsee yksilöllistä, laaja-alaista ja monipuolista erityistä tukea. Vaativaan erityiseen tukeen voivat olla oikeutettuja myös opiskelijat, joiden moniammatillisen ja monialaisen palvelujen tarve on merkittävä opintojen mahdollistamiseksi. Tällaisia voivat olla esimerkiksi lastensuojelun piiriin kuuluvat nuoret.

Ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestäminen edellyttää opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää tutkintojen ja koulutuksen järjestämislupaa. Järjestämisluvassa määrätään tutkinnot, joita koulutuksen järjestäjällä on oikeus myöntää ja joihin se voi järjestää tutkintokoulutusta, sekä koulutusta koskevista opiskelijavuosien määristä. Järjestämisluvassa voidaan määrätä myös koulutuksen järjestäjän velvollisuudesta järjestää tutkintoja ja valmentavaa koulutusta vaativaan erityiseen tukeen oikeutetuille opiskelijoille sekä huolehtia erityisen tuen kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävistä. Järjestämisluvassa määrätään toiminta-alue, jonka osaamistarpeisiin koulutuksen järjestäjän toiminta ensisijaisesti vastaa. Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus järjestää osaamistarpeen mukaisesti tutkintoja ja koulutusta järjestämisluvassa määrättyllä ensisijaisella toiminta-alueella.

Vaativaa erityistä tukea järjestävät voimassa olevien järjestämislupien mukaan viisi ammatillista erityisoppilaitosta sekä kuusi vaativan erityisen tuen rajatun tehtävän saanutta ammatillisen koulutuksen järjestäjää. Myönnetty järjestämisluvat kattavat yhdessä koko maan (Ahvenanmaata lukuun ottamatta). Vaativaa erityistä tukea järjestävät koulutuksen järjestäjät ovat Invalidisäätiö sr (Ammattiopisto Live), Hengitysliitto ry (Ammattiopisto Luovi), Ammattiopisto Spesia oy, Kiipulasäätiö sr (Kiipulan ammattiopisto) sekä Aitoon Emäntäkoulu oy. Viimeksi mainittua lukuun ottamatta ammatillisilla erityisoppilaitoksilla on velvoite huolehtia myös erityisen tuen kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävästä, jonka avulla tuetaan muita ammatillisen koulutuksen järjestäjiä erityisen tuen kehittämisessä.

Vaativan erityisen tuen järjestämisen rajattu tehtävä on seuraavilla koulutuksen järjestäjillä: Suomen Diakoniaopisto – SDO oy, Optima samkommun, Savon koulutuskuntayhtymä (Savon ammattiopisto), Jokilaaksojen koulutuskuntayhtymä (JEDU), Rovaniemen koulutuskuntayhtymä (Lapin koulutuskeskus REDU) sekä Koulutuskeskus Salpaus -kuntayhtymä. Näiden ammatillisen koulutuksen järjestäjien vaativan erityisen tuen tehtävä vahvistaa osaltaan vaativan erityisen tuen koulutustarjontaa.

Opetus ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportin mukaan syksyllä 2017 vaativana erityisenä tukena järjestettävissä tutkinnoissa ja koulutuksissa opiskeli yhteensä noin 4 700 opiskelijaa. Heistä noin 3 100 opiskeli tutkintokoulutuksessa. Valmentavissa koulutuksissa opiskeli yhteensä noin 1 600 opiskelijaa, joista noin 600 opiskelijaa opiskeli vaativana erityisenä tukena järjestettävässä ammatilliseen koulutukseen valmentavassa koulutuksessa ja noin 1 000 opiskelijaa työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa vaativan erityisen tuen opiskelijavuosimäärän rajatun tehtävän mukaisessa ammatillisessa koulutuksessa. (Opetus ja kulttuuritoimen rahoitusjärjestelmän raportit.)

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisi keväällä 2016 selvityksen vaikeimmin vammaisten erityisopetuksen tarpeesta ja saatavuudesta ammatillisessa koulutuksessa. Osana selvitystä tehtiin kokonaisarvio vuoden 2016 peruskoulun päättävien vaikeimmin vammaisten oppilaiden määrästä, joka oli noin 350 opiskelijaa. Tämän lisäksi on otettava huomioon ne vaikeimmin vammaiset henkilöt, jotka eivät heti perusopetuksen jälkeen jatka työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa, mutta hakeutuvat mahdollisesti seuraavina vuosina ko. koulutukseen. Selvityksen johtopäätöksenä todettiin, että aloituspaikkojen kokonaismäärän lisäämiseen ei ollut tarvetta pidemmällä aikavälillä. Lisäksi koulutustarpeeseen vastaamiseksi ammatilliset erityisoppilaitokset voivat kohdentaa opiskelijapaikkoja järjestämisluvan puitteissa tarpeen mukaan valmentavien ja tutkintokoulutusten välillä ja ottaa huomioon erilaiset alueelliset tarpeet.

Ammatilliset erityisoppilaitokset (AMEO-verkosto) ovat koonneet tilastoa erityisopetuksen syistä vaativassa erityisessä tuessa. Vuonna 2017 suurin ryhmä (33 %) oli opiskelijat, joilla oli lievä kehityksen viivästymä. Jos tähän ryhmään lisätään vaikeat kehityksen viivästymät

sekä keskivaikea tai vaikea kehitysvamma, nousee tämä ryhmä lähes puoleen kaikista vaativan erityisen tuen opiskelijoista (47 %). Seuraavaksi yleisin, ja koko ajan suureneva ryhmä, oli opiskelijat, joilla on psyykkisiä pitkäaikaissairauksia (15 %). Lähes saman verran oli opiskelijoita, joilla on erilaisia hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeuksia (13 %). Kielellisiä vaikeuksia oli n. 9 %:lla, samoin kuin myös autismikirjoon liittyviä oppimisen vaikeuksia. Vaativan erityisen tuen perusteena vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöitä oli n. 3 %:lla, fyysisiä pitkäaikaissairauksia sekä liikkumisen ja motoristen toimintojen häiriöitä n. 1 %:lla ja kuulovamma 0,4 %:lla. Vaativan erityisen tuen perusteeksi on kirjattu opiskelijan ensisijainen peruste vaativalla tuella, mutta tavallista on, että opiskelijalla tarpeiden taustalla on useita syitä, joiden yhteisvaikutus tarkoittaa laadullisesta ja määrällisesti merkittävää tuen tarvetta koulutuksen aikana.

Erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa

Vaativa erityinen tuki on tarkoitettu niille vaikea- ja monivammaisille opiskelijoille, joiden kohdalla erityisen tuen opetus- ja muut opiskelua tukevat palvelut eivät ole riittäviä tai saavutettavia. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita on siis suhteellisen vähän, vuonna 2017 noin 1,2 % kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Sen sijaan erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita oli vuonna 2017 ammatillisessa koulutuksessa 8,5 % kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Määrä on noussut vähitellen vuodesta 2004. Tällöin erityisen tuen tarvitsijoita oli 5,4 % kaikista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista. Suurin osa erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista opiskeleekin samoissa oppilaitoksissa ja ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa. Vuonna 2017 erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista 86 % opiskeli samoissa ryhmissä muiden opiskelijoiden kanssa (vipunen.fi).

Ammatillisen koulutuksen lain mukaan opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jos hän oppimisvaikeuksien, vamman, sairauden tai muun syyn vuoksi tarvitsee pitkäaikaista tai säännöllistä erityistä oppimisen ja opiskelun tukea tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisellä tuella tarkoitetaan opiskelijan tavoitteisiin ja valmiuksiin perustuvaa suunnitelmallista pedagogista tukea sekä erityisiä opetus- ja opiskelujärjestelyjä. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisen ammattitaidon ja osaamisen. Erityisen tuen antamisen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalveluiden tuottajien kanssa.

Erityistä tukea saavan opiskelijan osalta ammatillisen perustutkinnon osaamisen arviointia voidaan mukauttaa, jos se on opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä. Ammatillisen perustutkinnon ammattitaitovaatimuksesta tai osaamistavoitteista voidaan myös poiketa, jos poikkeaminen on perusteltua joko olosuhteet tai opiskelijan aiemmin hankittu osaaminen huomioiden, tai opiskelijan vammaan tai terveydentilaan liittyvistä syistä. Sekä arvioinnin mukauttamisen että

ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen tavoitteena on, että opiskelija voi suorittaa tutkinnon, vaikkei hän kaikilta osin pysty saavuttamaan tutkinnon perusteiden mukaista osaamista. Osaamisen arviointia voidaan mukauttaa tai ammattitaitovaatimuksista ja osaamistavoitteista poiketa vain siltä osin, kuin se on opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen välttämätöntä.

Ammatilliset tutkinnot

Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämässä järjestämisluvassa vaativan erityisen tuen järjestämiseen määrätään tutkinnot, joita koulutuksen järjestäjällä on oikeus myöntää ja joihin se voi järjestää tutkintokoulutusta. Järjestämisluvassa määrätään lisäksi oikeudesta järjestää valmentavaa koulutusta. Koulutuksen järjestäjä voi järjestää myös järjestämisluvun mukaisiin tutkintoihin liittyvää ammatillista osaamista syventävää ja täydentävää koulutusta. Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus järjestää osaamistarpeen mukaisesti tutkintoja ja koulutusta järjestämisluvassa määrättyllä ensisijaisella toiminta-alueella.

Ammatillisen koulutuksen vaativassa erityisessä tuessa järjestettävät tutkinnot ovat samoja kuin muussakin koulutuksessa. Ammatillisen perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot suoritetaan Opetushallituksen tutkinnon perustemääräysten mukaisesti, joissa on määritelty tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimukset, osaamistavoitteet ja arvioinnin kriteerit tutkinnon osittain. Vaikka osaamisen edellyttämät vaatimukset ja arviointi ovat kaikille samaa tutkintoa suorittaville yhteiset, voidaan lain säännösten mukaisesti ammatillisessa perustutkinnossa mukauttaa tai poiketa ammattitaitovaatimuksista ja osaamistavoitteista, jos se on opiskelijan tavoitteet ja valmiudet huomioon ottaen perusteltua. Ensisijaista suhteessa edellä mainittuun mukauttamiseen ja poikkeamiseen on kuitenkin ne erityispedagogiset menetelmät, joiden avulla opiskelijaa tuetaan saavuttamaan erilaisin keinoin ja erityisen tuen menetelmin tutkinnon perusteiden mukaiset vaatimukset.

Valmentavat koulutukset

Valmentavalla koulutuksella tarkoitetaan ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus antaa opiskelijoille valmiuksia ammatilliseen tutkintokoulutukseen hakeutumiseksi sekä vahvistaa opiskelijoiden edellytyksiä suorittaa ammatillinen tutkinto. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus voi valmentaa ammatillisten perustutkintojen lisäksi esimerkiksi myös niihin ammattitutkintoihin, jotka toimivat alalle-tulotutkintoina. Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus suuntautuu ammatilliseen koulutukseen ja erottautuu näin muista nivelvaiheen koulutuksista, kuten perusopetuksen lisäopetuksesta. Ammatillisella koulutuksella on tiivis yhteys työelämään, ja ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen aikana opiskelijalla on mahdollisuus

suorittaa myös tutkintokoulutukseen kuuluvia opintoja tai ammatillisen tutkinnon, erityisesti ammatillisen perustutkinnon tai ammattitutkinnon osia.

Ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta järjestettäessä toimitaan yhteistyössä muiden nivelvaiheen sidosryhmien, kuten nuorisotyötä tekevien, julkisten tahojen, yhteisöjen ja säätiöiden, sosiaali- ja terveysviranomaisten sekä perusopetuksen järjestäjien kanssa. Tavoitteena on yksilöllisten valintojen kautta mahdollistaa esimerkiksi perusopetuksen arvosanojen korottaminen taikka työpajatoimintaan osallistuminen osana ammatilliseen koulutukseen valmentavaa koulutusta. Opiskelijalle annetaan myös riittävästi ohjausta ja tukea opintojen aikana sekä tietoa erilaisista jatko-opintomahdollisuuksista. Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen ajallinen kesto on lähtökohtaisesti yksi vuosi, jollei koulutuksen järjestäjä myönnä opiskelijalle sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi pidennystä koulutuksen suoritusaikaan esimerkiksi silloin, jos opiskelijan oppimisvalmiuksien vuoksi 60 osaamispisteen edellyttämää osaamista ei ole mahdollista saavuttaa yhden vuoden aikana. Vaativaa erityistä tukea tarjoavat koulutuksen järjestäjät järjestävät ammatillisen koulutukseen valmentavaa koulutusta myös vaativana erityisenä tukena, jossa on tehtävän edellyttämä erityinen asiantuntemus ja osaaminen. Lähtökohdana on, että ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen jälkeen opiskelija siirtyy tutkintokoulutukseen.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus antaa sairauden tai vamman vuoksi erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien mukaista opetusta ja ohjausta. Koulutus on suunnattu henkilöille, joilla ei sairauden tai vamman vuoksi ole mahdollisuutta siirtyä tutkintokoulutukseen. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus järjestetään aina vaativana erityisenä tukena. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen tavoitteet asetetaan opiskelijan omista tavoitteista ja lähtökohdista niin, että se mahdollistaa ammatillisen koulutuksen, jonka avulla opiskelija löytää mielekkään ja hyvän elämän edellyttämän osaamisen elämän eri osa-alueilla kuten työssä, mahdollisemman itsenäisessä asumisessa, vapaa-ajassa, jatkuvassa oppimisessa ja kansalaisena yhteiskunnassa toimimisessa.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen suoritus aika määräytyy opiskelijan henkilökohtaisten tavoitteiden ja valmiuksien perusteella. Koulutuksen järjestäjä päättää koulutuksen suoritusajasta. Suoritus aika voi kuitenkin olla enintään kolme vuotta, mutta lähtökohtaisesti ainakin yksi vuosi. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan koulutukseen osallistuvien opiskelijoiden oppimisvalmiuksissa voi olla merkittäviä eroja, ja runsaasti erityistä tukea tarvitseva opiskelija saattaa tarvita 60:tä osaamispistettä vastaavan osaamisen saavuttamiseen keskimääräistä pidemmän ajan, jopa 2–3 vuotta. Päätös suoritusajasta tehdään koulutuksen alussa osana henkilökohtaista osaamisen kehittämissuunnitelmaa, mutta päätöstä voidaan muuttaa myös koulutuksen aikana opiskelijan yksilöllisten tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti.

Ammatilliseen koulutukseen hakeutuminen

Henkilöllä on oikeus vapaasti hakeutua suorittamaan ammatillisessa koulutuksessa tarkoitettua tutkintoa tai koulutusta. Koulutuksen järjestäjä päättää opiskelijaksi ottamisesta sekä opiskelijaksi ottamisessa käytettävistä valintaperusteista ja mahdollisista pääsy- ja soveltuvuuskokeista. Hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka ei saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle. Opiskelijaksi ei kuitenkaan voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä, jos ns. SORA -tutkintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa hakijalle tieto siitä, minkälaisia terveydentilaa koskevia vaatimuksia ja muita edellytyksiä tutkinnon tai koulutuksen suorittamiseen liittyy.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijaksi voidaan ottaa hakija, joka on suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavan aikaisemman oppimäärän, tai jolla koulutuksen järjestäjä muutoin katsoo olevan riittävät edellytykset tavoitteena olevan osaamisen hankkimiseen tai tutkinnon suorittamiseen. Opiskelijaksi ottamisessa on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita. Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen opiskelijan ottamisen edellytyksenä on lisäksi, että hakija ei ole aiemmin suorittanut valmentavaa koulutusta, toisen tai korkea-asteen tutkintoa. Tästä voidaan poiketa perustellusta syystä.

Perusopetuksen päättäneet nuoret ohjataan hakeutumaan ammatillisen koulutuksen tutkintoihin ja valmentaviin koulutuksiin pääasiassa valtakunnallisten hakumenettelyiden kautta. Näin voidaan mahdollistaa koulutukseen pääsy koko perusopetuksen päättäneelle ikäluokalle.

Jatkuva haku on tarkoitettu lähinnä muille kuin perusopetuksen päättäneille nuorille. Jatkuva haussa koulutuksen järjestäjä päättää hakuajoista ja -menettelyistä. Jatkuva haussa koulutuksen järjestäjän tehtävänä on selvittää yhdessä hakijan kanssa tämän suoritettavaksi soveltuva tutkinto, tutkinnon osa tai koulutus. Jos koulutuksen järjestäjä ei ota hakijaa opiskelijaksi, koulutuksen järjestäjän tehtävänä on ohjata hakija hakeutumaan toisen koulutuksen järjestäjän järjestämään koulutukseen taikka tarvittaessa muun tarkoituksenmukaisen palvelun piiriin. Jatkuvan oppimisen näkökulmasta jatkuva haku luo tärkeän mahdollisuuden vaativaa erityistä tukea tarvitseville osaamisen lisäämiseen ja täydentämiseen tai kokonaan uuden osaamisen hankkimiseen alan vaihdon myötä.

Ammatillisen koulutuksen henkilökohtaistaminen

Ammatillisessa koulutuksessa jokaiselle aloittavalle opiskelijalle laaditaan henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma, johon kirjataan yksilölliset osaamisen tunnistamista, tunnustamista, hankkimista, kehittämistä ja osoittamista sekä ohjaus- ja tukitoimia

koskevat tiedot. Suunnitelmassa kuvataan myös henkilön erityisen tuen tarve, sisältö ja erityisen tuen tarpeen mukaiset toimenpiteet tutkintokoulutuksen tai muun tarvittavan osaamisen hankkimisen aikana sekä mahdollinen ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeaminen.

Koulutuksen järjestäjä laatii ja päivittää henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman yhdessä opiskelijan kanssa. Suunnitelman laadintaan ja päivittämiseen osallistuu koulutuksen järjestäjän nimeämä opettaja, opinto-ohjaaja tai tarvittaessa muu koulutuksen järjestäjän edustaja. Työnantaja tai muu työpaikan edustaja osallistuu henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laadintaan ja päivittämiseen, jos koulutus järjestetään oppisopimuskoulutuksena tai koulutussopimukseen perustuvana koulutuksena taikka osaaminen osoitetaan työpaikalla. Alaikäisen opiskelijan huoltajalla tai laillisella edustajalla tulee olla mahdollisuus osallistua opiskelijan henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman laadintaan ja päivittämiseen.

Yksilöllisten opintopolkujen rakentaminen edellyttää ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä tiivistä yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden yhteistyöverkosto muodostuu usein huoltajien lisäksi eri toimijoista työelämän, opiskelua tukevien kuntoutus- ja palveluverkoston sekä vammaisjärjestöjen edustajista. Eri toimijoiden välinen yhteistyö mahdollistaa opiskelijan elämän ja tarvittavien palveluiden saumattoman kokonaisuuden, joka tukee koulutuksen suorittamista ja tarvittavan osaamisen hankkimista.

Opiskeluhoolto ja opiskeluterveydenhuolto opiskelijan tukena

Ammatillisen koulutuksen opiskelijan tukena on opiskeluhoollon ja opiskeluterveydenhuollon ammattilaiset. Opiskeluhoollon tavoitteena on edistää opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia sekä osallisuutta ja ehkäistä ongelmien syntymistä ja edistää oppilaitosyhteisön ja opiskeluympäristön hyvinvointia, terveellisyttä ja turvallisuutta, esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä.

Opiskeluhoolto jaetaan yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on osa koko oppilaitoksen toimintaa ja sitä toteutetaan sekä osana opetusta että erilaisilla yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia lisäävillä aktiviteeteilla. Yksilökohtainen opiskeluhoolto pitää sisällään terveydenhoitajan ja koululääkärin, sekä kuraattorin ja psykologin palvelut. Ammatillisen perustutkinnon tai valmentavan koulutuksen opiskelijoilla on oikeus opiskeluhoollon palveluihin. Opiskeluhoolto toimii hyvänä yhdyspintana sosi-aali- ja terveydenhuollon muihin palveluihin.

2 Kehittämisyhmän ehdotukset

Kehittämisyhmä pohti laajasti vaativan erityisen tuen kysymyksiä ammatillisessa koulutuksessa ja erityisesti uuden lainsäädännön mukaisessa toiminnassa. Nivelvaiheiden toimivuus sekä opetushenkilökunnan osaamisen merkitys nousivat usein keskustelujen keskiöön. Ammatillisen koulutuksen nivelvaiheita ovat ammatilliseen koulutukseen siirtyminen, mahdolliset siirtymät valmentavasta koulutuksesta tutkintokoulutukseen sekä siirtyminen koulutuksesta työmarkkinoille tai muuhun toimintaan. Lisäksi opiskelija saattaa hankkia osaamista useassakin työpaikassa koulutuksen aikana. Vaativan erityisen tuen opiskelijoilla myös siirtymät koulutuksesta työpaikalle vaativat usein erityistä huomiota.

Vaativan erityisen tuen opiskelijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, jonka opiskelijoilla on erilaisia tarpeita. Ammatillinen koulutus on nykymuodossaan joustava ja mahdollistaa erilaisia opintopolkuja. Lain suoman joustavuuden täysimääräinen käyttö sekä opiskelijan osaamisen näkyväksi tekeminen myös silloin, kun hän ei saavuta tutkinnon tai tutkinnon osan mukaista osaamista, nousivat kehittämisyhmän keskusteluissa esille.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön osaaminen nousi usein keskusteluissa esille. Ammatillisessa koulutuksessa opetushenkilöstön osaamisen päivittäminen on keskeistä, jotta koulutus pysyy muuttuvan työelämän mukana. Vaativana erityisenä tukena järjestettävässä koulutuksessa vaaditaan jatkuvaa henkilökunnan osaamisen päivittämistä, sillä tuen tarpeita on monenlaisia ja niihin vastaaminen vaatii laajaa osaamista sekä moniammatillista yhteistyötä.

Keskusteluissa nousi myös esiin yksilön tarvitsemien erilaisten tukipalveluiden sekä etuuk-sien yhteensovittaminen siten, että ne tukevat tavoitteellista opiskelua ja ammattiosaamisen hankkimista. Vaativan erityisen tuen opiskelija tarvitsee usein laajaa moniammatillista tukea kyetäkseen tavoitteelliseen opiskeluun joko tutkintokoulutuksessa tai valmentavassa koulutuksessa.

Kehittämisehdotukset on laadittu ryhmän keskusteluissa tunnistettujen teemojen pohjalta. Jokaisen kehittämisehdotuksen kohdalla on ensin lyhyesti kuvattu nykytilaa sekä keskusteluissa esiin nousseita ongelmia tai epäkohtia ja lopuksi tuotu esille kehittämisyhmän

ehdotukset. Kehittämisehdotusten toteuttaminen vaatii riittävien resurssien turvaamisen vaativana erityisenä tukena järjestettävälle ammatilliselle koulutukselle.

Kehittämisehdotus 1. Tehostetaan ohjausta ja moniammatillista yhteistyötä vaativan erityisen tuen opiskelijan hakeutuessa ammatilliseen koulutukseen

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on mahdollistaa koulutus jokaiselle perusopetuksen päättäneelle nuorelle. Lisäksi ammatillinen koulutus mahdollistaa elinikäisen oppimisen erilaisissa elämänkaaren ja työelämän murroskohdissa. Ammatillisen koulutuksen kautta henkilö voi hakea lisää osaamista esimerkiksi työtehtävien tai terveydentilan ja toimintakyvyn muuttuessa. Tulevaisuudessa yhä useampi aikuinen tarvitsee ammatillisen osaamisensa kehittämistä elämänkaarensa eri vaiheissa. Tämä koskee myös erityistä tukea tarvitsevia.

Perusopetuksen opinto-ohjauksen rooli on keskeinen haettaessa ammatilliseen koulutukseen valtakunnallisten yhteisten hakujen kautta. Peruskoulun opinto-ohjaajat ja erityisopettajat tarvitsevat laajasti tietoa ammatillisen koulutuksen tutkinnoista ja koulutuksesta osatakseen ohjata oppilaat heille soveltuvimpaan tutkintoon tai koulutukseen. Tämä edellyttää eri tutkintojen vaatimusten ja myös SORA-lainsäädännön tuntemista. Koulutuksen nivelvaiheen yhteistyö edellyttää moniammatillista yhteistyötä, jossa ohjauksessa otetaan huomioon opiskelijan opiskeluvalmiudet ja edellytykset, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä jatkokoulutustyöelämään ja korkea-asteelle.

Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheen yhteistyön tärkeys on todettu myös opetus- ja kulttuuriministeriön 2016 julkaisussa *Selvitys vaikeimmin vammaisten erityisopetuksen tarpeesta ja saatavuudesta ammatillisessa koulutuksessa*. Selvityksessä todettiin, että vaikka yhteistyötä tehdään jo paljon, tulisi koulutukseen pääsyn, oikea-aikaisuuden, soveltuvien koulutuspolkujen ja koulutuksen järjestäjien koulutuspaikkojen mitoituksen vuoksi lisätä yhteistyötä erityisesti perusopetuksen vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa kanssa.

Nivelvaiheeseen perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen on kehitetty monenlaisia yhteistyömalleja. Vaativaa erityistä tukea järjestävät koulutuksen järjestäjät järjestävät koulutusten info-tilaisuuksia hakijoille, opinto-ohjauksesta vastaaville henkilöille, huoltajille ja eri verkostojen toimijoille. Lisäksi järjestetään tutustumiskäyntejä, vierailuja sekä tarvittaessa muutaman päivän mittaisia koulutuskokeiluja hakijaa kiinnostavalla alalla. Kansaneläkelaitoksen rahoittama koulutuskokeilu mahdollistaa erityistä tarpeita omaavalle hakijalle tavallisesti noin viikon kestävä kokeilujakson, jonka aikana hakija voi tutustua yhteen tai useampaan tutkintokoulutukseen yhdessä jo koulutuksessa olevien opiskelijoiden kanssa. Näin hakija voi saada tärkeää tietoa tutkinnon kiinnostavuudesta ja soveltuvuudesta itselle, koulutuksen edellyttämistä vaatimuksista ja käytännön työskentelytavoista. Samalla koulutuksen järjestäjä saa tärkeää tietoa hakijan valmiuksista ja soveltuvuudesta

sekä opiskelun edellyttämien apuvälineiden, materiaalien tai muiden erityisten järjestelyjen tarpeesta.

Vaativan erityisen tuen tarve ei rajaudu vain perusopetuksen päättäviin. Toimintaympäristössä tapahtuvien muutosten myötä myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarve kehittää ja uudistaa osaamistaan työuran ja toisaalta elämänkaaren eri vaiheissa lisääntyy samalla tavoin kuin muidenkin henkilöiden. Hakeutumisessa tämä näkyy siten, että yhteishaun ohella yhä useampi vaativaa erityistä tukea tarvitseva henkilö hakee ammatilliseen koulutukseen jatkuvan haun kautta. Jatkuvan haun kautta hakija voi hakeutua koulutukseen täydentämään, lisäämään tai uudistamaan osaamistaan työelämän tarpeiden ja työllisyysmahdollisuuksien mukaan.

Ammatilliset erityisoppilaitokset ovat yhteistyössä perusopetuksen ja muiden toimijoiden kanssa kehittäneet toimivia malleja koulutusten nivelvaiheen ohjaukseen, koulutukseen hakeutumiseen ja opiskelijavalintoihin. Perusopetuksen aikana vaativan erityisen tuen opiskelijan osaamisesta ja opiskeluvälmiuksista kertyy paljon tietoa, jota voidaan käyttää apuna hakuvaiheen ohjauksessa. Ammatilliseen koulutukseen siirryttäessä tulee huolehtia myös siitä, että tietoa vaativaa erityistä tukea tarvitsevan oppijan perusopetuksen aikaisesta tuesta, oppimisstrategioista ja henkilökohtaisista tavoitteista on huolellisesti dokumentoitu ja siirrytty oppijan mukana ammatilliseen koulutukseen. Vaativan erityisen tuen hakuvaiheen käytänteitä kehitetään myös ESR-rahoitteisessa Vetovoimala-hankkeessa (<https://www.vetovoimala.fi/>). Jatkuvaa oppimista tukevien toimintamallien kehittämistä tarvitaan tulevaisuudessa. Esimerkiksi Helsingin yliopiston koulutuksen Arviointikeskuksen kehittämää opiskeluvälmiuksia mittaavaa koetta voidaan hyödyntää niissä tilanteissa, jolloin opiskelijan välmiksi tarvitaan lisää tietoa. Myös niihin tilanteisiin, joissa opiskelijan opinnot ovat keskeytyneet sairausloman tai muun syyn vuoksi, tulee kehittää joustavia toimintamalleja.

Ohjauksessa ja koulutuksessa tulee ottaa huomioon tyypillisten yksittäisistä tutkinnoista rakentuvien koulutuspolkujen lisäksi, että vaativaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan osaaminen voi koostua useasta eri tutkinnosta valitusta tutkinnon osasta tai tutkinnon osia pienemmistä kokonaisuuksista, jotka mahdollistavat työllistymisen rajatumpiin työtehtäviin tai avustavien tehtäviin. Vaativan erityisen tuen opiskelijalle tällainen tutkinnon osan tai tutkinnon osia pienemmän kokonaisuuden suorittaminen voi tuoda lisää kaivatua osaamista työelämään ja mahdollistaa jatkuvan oppimisen periaatteen toteutumisen elämän eri vaiheissa.

Kehittämisryhmän näkemyksen mukaan ammatillisen koulutuksen eri nivelvaiheiden ohjausta ja yhteistyötä tulee edelleen kehittää niin, että opintoihin ohjaus, opiskelijavalinnat ja koulutuspolut toteutuvat yksilön tarpeiden mukaisesti ja aiempaa systemaattisemmin, ottaen huomioon myös opiskelijan soveltuvuuden koulutukseen ja tutkinnon edellyttämät

vaatimukset. Nivelvaiheisiin liittyvien viestintämateriaalien – myös digitaalisten materiaalien – tulee olla saavutettavia, jotta ne palvelisivat mahdollisimman hyvin myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevaa opiskelijaa. Myös ammatillisen koulutuksen opinto-ohjausta tulee kehittää siten, että opinto-ohjaajat osaavat arvioida koulutuksen tai tutkinnon soveltuvuutta hakijalle ja ohjata tämän tarvittaessa sopivaan koulutukseen.

Kehittämisyhmä ehdottaa, että vaativaa erityistä tukea järjestävät koulutuksen järjestäjät tehostavat yhteistyötä perusopetuksen nivelvaiheen toimijoiden kanssa ja kehittävät yhteistyössä alueellisia toimintatapoja vaativaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan ohjaukseen toisen asteen opintoihin. Myös opiskelijoiden ja huoltajien tiedottamiseen vaativan erityisen tuen tutkintojen ja koulutusten valintakriteereistä tulee kiinnittää huomioita. Perusopetuksesta ammatilliseen koulutukseen siirryttäessä tulee opiskelijoilla olla mahdollisuus koulutuskokeiluihin ja koulutuksiin tutustumisiin yhdenvertaisesti eri alueilla.

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen tulee parantaa. Vaativaa erityistä tukea järjestävien koulutuksen järjestäjien tulee kehittää hakeutumisen ja nivelvaiheen toimintamalleja sellaisiksi, että ne palvelevat myös jatkuvan haun tarpeita vaativan erityisen tuen opiskelijoilla. Myös pitkään sairaslomalla olleen opiskelijan koulutukseen palaamiseksi tarvitaan joustavia käytäntöjä niin, että opiskelu voi jatkua mahdollisemman pian.

Kehittämisyhmä ehdottaa, että OKM ja OPH käynnistävät hankkeen ohjauksen ja jatko-opintoihin siirtymisen tuen yhteisten toimintamallien kehittämiseksi ja käyttöönottamiseksi vaativana erityisenä tukena järjestettävään ammatilliseen koulutukseen hakeutumisessa. Hankkeen tavoitteita määriteltäessä tulee huomioida Vetovoimalahankkeessa kehitetyt toimintamallit.

Kehittämisehdotus 2. Selkeytetään valmentavien koulutusten tavoitteita

Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus säilyivät uudessa ammatillisen koulutuksen laissa (531/2017) keskeisiltä osin samanlaisina, kuin ne olivat uusien valmentavien koulutusten tullessa voimaan elokuussa 2015. Muutoksena aiempaan verrattuna oli se, että ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus voi valmentaa ammatillisten perustutkintojen lisäksi myös niihin ammattitutkintoihin, jotka toimivat alalututkintoina. Näin se laajentaa myös vaativaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden mahdollisuutta suorittaa tarvittaessa tutkinnon tai tutkinnon osan ammattitutkinnosta perustutkinnon sijaan, jos se on yksilön kannalta taroituksenmukaisempi vaihtoehto.

Valmentavat koulutukset tukevat vaativaa erityistä tukevia tarvitsevia henkilöitä monin tavoin niin erilaisten valmiuksien ja osaamisen hankkimisessa kuin myös koulutus- ja urapolkujen selkiyttäjinä. Vaikeimmin vammaisten henkilöiden koulutusmahdollisuudet ovat usein rajallisempia niin koulutusten vaatimusten, henkilön voimavarojen ja edellytysten kuin toimintaympäristöjen ja työelämän saavutettavuudenkin näkökulmasta. Oikean koulutuksen valinnassa merkityksellistä on se, onko opiskelijan tavoitteena jatkaa valmentavan koulutuksen jälkeen tutkintokoulutuksessa.

Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus on suunnattu niille opiskelijoille, joiden tavoitteena on, ja joilla on edellytykset, siirtyä tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen jälkeen. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus on tarkoitettu niille vaikea- ja monivammaisille opiskelijoille, joilla ei ole edellytyksiä jatkaa valmentavan koulutuksen jälkeen tutkintokoulutuksessa. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen tavoitteet asetetaan opiskelijan omista tavoitteista ja lähtökohdista niin, että saatujen valmiuksien kautta opiskelija löytää mielekkään ja hyvän elämän edellyttämän osaamisen elämän eri osa-alueilla kuten työssä, jatkuvassa oppimisessa, mahdollisimman itsenäisessä asumisessa, vapaa-ajassa ja kansalaisena yhteiskunnassa toimimisessa.

Valmentavan koulutuksen opiskelija voi omien tavoitteidensa ja valmiuksiensa mukaisesti siirtyä valmentavasta koulutuksesta toiseen tai tutkintokoulutukseen. OKM:n selvityksen mukaan siirtymisiä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavasta koulutuksesta ammatilliseen koulutukseen valmentavaan koulutukseen tai tutkintokoulutuksiin oli vuonna 2015 eri oppilaitoksissa muutamasta prosentista noin kymmeneen prosenttiin. Siirtojen perusteena oli opiskelijan hakeutuminen tai valinta väärään koulutusmuotoon tai opiskelijan opiskeluvaihtamisen kehittyminen koulutuksen aikana. Opiskelijan koulutuspolkua ja toisaalta sitä, onko valittu koulutus opiskelijalle oikea, arvioidaan osana henkilökohtaistamisprosessia. Opiskelijan henkilökohtaiset tavoitteet sekä suunniteltu urapolku kirjataan opiskelijan henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan eli HOKSiin.

Osana valmentavaa koulutusta opiskelijalla on mahdollisuus suorittaa tutkinnon osia tai tutkinnon osia pienempiä kokonaisuuksia, jotka osaltaan lisäävät ammatillista tai yhteisten tutkinnon osien osaamista ja vahvistavat opiskelijan valmiuksia tutkintokoulutukseen sekä samalla osoittavat opiskelijan alavalinnan selkeyttä ja motivaatiota. Osana työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta tutkinnon osat tai tutkinnon osia pienemmät kokonaisuudet rakentavat opiskelijan työelämäosaamista ja luovat pohjaa jatkuvan oppimisen kehittämiselle.

Kehittämissuunnitelmassa on todettu ongelmalliseksi erityisesti työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen koettu "umpiperät". Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus on suunnattu niille opiskelijoille, joiden tarkoituksena ei ole jatkaa tutkintokoulutuksessa. Kuitenkin myös työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen

opiskelijoilla on mahdollista valmiuksiensa mukaan osallistua elinikäiseen oppimiseen ja hankkia tarvitsemaansa ammattitaitoa suorittamalla esimerkiksi tutkinnon osia pienempiä kokonaisuuksia. Opiskelijavalinnoissa tulee työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen kohderyhmä huomioida, ja hakijoita ja huoltajia tulee tiedottaa koulutuksen tavoitteista ja valintakriteereistä.

Toinen työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen ongelma, johon kehittämisryhmä kiinnitti huomiota, on että työhön ja itsenäiseen elämään valmentavassa koulutuksessa opiskelija ei aina voi hankkia tarvitsemaansa ammatillista osaamista. Kyseessä olevan koulutuksen perusteissa kuitenkin todetaan, että muut valinnaiset koulutuksen osat (0–20 osp) voivat olla opiskelijan kiinnostuksen ja tarpeiden mukaan ammatillisen perustutkinnon ammatillisia osia, yhteisten tutkinnon osien osa-alueita tai lukio-opintojen osia, jos opiskelijalla on valmiuksia ja edellytyksiä saavuttaa niiden ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteita.

Kehittämisryhmä ehdottaa, että vaativaa erityistä tukea järjestävät ammatillisen koulutuksen järjestäjät selkeyttävät opiskelijavalinnoissaan valmentavien koulutusten kohderyhmää koulutusten perusteiden ja opiskelijan jatkosuunnitelman mukaisesti. Koulutuksen järjestäjien tulee ottaa huomioon koulutusten perusteiden mukaisesti koulutusten tavoitteet ja sisällöt, sekä luoda edellytykset valinnaisuuden toteutumiseksi opiskelijoiden yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Lisäksi koulutuksen järjestäjien tulee kehittää edelleen joustavia toimintamalleja, kun opiskelija siirtyy valmentavasta koulutuksesta toiseen tai tutkinto-koulutukseen.

Uusi lainsäädäntö antaa mahdollisuuden tutkinnon osien tai tutkinnon osia pienempien kokonaisuuksien liittämisen osaksi valmentavia koulutuksia. Koulutuksen järjestäjien tulee kehittää valmentavien koulutusten toteutusmalleja siten, että niissä voidaan hyödyntää joustavasti tutkinnon osia ja tutkinnon osia pienempiä kokonaisuuksia vaativaa erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden tarpeisiin.

Kehittämisehdotus 3. Tehdään näkyväksi tutkinnon osia pienempien kokonaisuuksien mukainen osaaminen

Ammatillisessa koulutuksessa opiskelija valitaan pääsääntöisesti suorittamaan tutkintoa tai tutkinnon osaa, mikä on myös vaativan erityisen tuen opiskelijoilla ensisijaisena tavoitteena. Silloinkin, kun tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaminen ei ole mahdollista esimerkiksi opiskelijan oppimisvalmiuksien vuoksi, opiskelijan hankkima osaaminen tulisi voida tehdä näkyväksi.

Voimassa olevat tutkinnon perusteet on laadittu siten, että saavutettava ammattitaito vastaa työelämän vaatimuksia. Osalle vaativan erityisen tuen opiskelijoista tutkinnon

perusteissa määritellyn T1-tason edellyttämä osaamisen saavuttaminen ei ole mahdollista. Tällöin ammatillisissa perustutkinnoissa on mahdollista mukauttaa osaamisen arviointia tai ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista voidaan poiketa. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja poikkeamisen tavoitteena on, että opiskelija voi suorittaa tutkinnon, vaikka hän ei voi joiltakin osin saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaisia ammattitaitovaatimuksia tai osaamistavoitteita. Osaamisen arviointia voidaan mukauttaa, tai ammattitaitovaatimuksista ja osaamistavoitteista voidaan poiketa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä.

Ammatillisen perustutkinnon tai sen osan tai osien suorittamisesta annettavaan todistukseen tulee liittää ote opintosuoritusrekisteristä tai muu vastaava selvitys, josta ilmenevät opiskelijan suorittamat yhteisten tutkinnon osien pakolliset ja valinnaiset osa-alueet sekä niiden osaamispisteet ja arvosanat ja muut tutkinnon osia pienemmät kokonaisuudet. Ote opintosuoritusotteesta tuo osaltaan näkyväksi opiskelijan jo hankkiman tutkinnon osaa pienempien kokonaisuuksien osaamisen sekä mahdollistaa tarvittaessa myöhemmin osaamisen täydentämisen esimerkiksi tutkinnon osaksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö päätti 23.11.2018 päivätyllä päätöksellä (OKM/39/221/2018) rahoituslain 32 c §:n nojalla ammatillisen koulutuksen järjestäjien lisätalousarvion perusteella myönnettävien tavoitteellisten opiskelijavuosien määrästä, joilla se kohdensi opiskelijavuodet ammatillisen osaamisen pilotteihin. Piloteissa kehitetään malleja, joiden tarkoituksena on mahdollistaa alan vaihto lyhytkestoisilla, tutkinnon osia ja niitä pienempiä kokonaisuuksia hyödyntävillä koulutuksilla. Ministeriö kohdensi opiskelijavuodet pilotteihin, joilla kehitetään ammatilliseen koulutukseen toimintamalleja työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmien ratkaisemiseen ja parhaassa työiässä olevien työttömien työllistymisen tukemiseen.

Kehittämissyhmä on todennut, että kaikkein vaativinta erityistä tukea opinnoissaan tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla tutkinnon perusteiden osaamisvaatimukset ovat pääsääntöisesti asetettu sellaiselle tasolle, että opiskelija ei pysty edes mukauttamistoimien avulla saavuttamaan tutkinnon perusteiden mukaista osaamista. Tämän vuoksi opiskelijan osaamisen todentaminen ja näkyväksi tekeminen on vaikeaa. Tästä johtuen on tärkeää, että osaamisvaatimuksia voidaan määritellä hienojakoisemmin tutkinnon osaa pienempien kokonaisuuksien puitteissa.

Kehittämissyhmä ehdottaa, että koulutuksen järjestäjät seuraavat ammatillisen osaamisen piloteissa kehitettäviä malleja ja arvioivat mahdollisuutta ottaa nämä käyttöön vaativana erityisenä tukena järjestettävissä koulutuksissa. Samalla tavoin tulee seurata osaamismerkkien kehittymistä ja niiden mahdollisuuksia osaamisen esittämisessä.

Opetushallituksen tulee kehittää tutkinnon perusteita niin, että ne olisi rakenteistettu ammattitaitovaatimustasolle asti nykyisen tutkinnon osatason sijasta. Tällöin ePerusteissa jokaiselle ammattitaitovaatimukselle ja osaamistavoitteelle määriteltäisiin oma koodi, jolloin tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksiin tai osaamistavoitteisiin perustuvien tutkinnon osaa pienempien kokonaisuuksien rakentaminen ja yhteys tutkinnon perusteisiin on nykyistä selkeämmin osoitettavissa ja todennettavissa. Tutkinnon perusteita uudistettaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että niissä käytettävä kieli on selkeää ja ymmärrettävää.

Kehittämisehdotus 4. Luodaan toimintamalli ja perustetaan alueelliset verkostot vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden useiden samanaikaisten tukitarpeiden koordinointiin

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on työelämässä tarvittavan ammattitaidon saavuttaminen. Vaativan erityisen tuen tavoitteena on lisäksi edistää opiskelijan kokonaiskuntoutusta yhteistyössä kuntoutuspalveluiden tuottajien, työpajojen ja muiden toimijoiden kanssa. Tavallista onkin, että ammatillisen koulutuksen ja sen tukitoimien lisäksi opiskelijalla on laaja palveluverkosto, joka osaltaan edistää opiskelijan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia, terveyttä ja kuntoutumista. Tukipalveluilla on keskeinen rooli myös yksilön opiskeluedellytysten rakentamisessa. Sosiaali- ja terveysalan perus- ja erikoissairaanhoidon palveluiden lisäksi vammaispalvelulain mukaiset palvelut kuten henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut ja apuvälineet sekä tulkkauspalvelulain mukaiset tulkkauspalvelut ovat tärkeitä vammaisen opiskelijan ammatillisen koulutuksen mahdollistajana ja opiskelijan arjen sujuvoittamiseksi. Myös opiskelun aikaiset Kansaneläkelaitoksen tai esimerkiksi Vakuutuskuntoutuksen maksamat tuet mahdollistavat opintojen aikaisen toimeentulon. Työvoimahallinnon työolosuhteiden järjestelytuki, työvalmennus, palkkatuki ovat osaltaan edistämässä opiskelijan työllistymistä. Vammaisjärjestöjen palvelut tuovat osaltaan osaamista ja tukevat kokemusasiantuntijoiden ja vertaistuen hyödyntämistä yksilöllisissä tilanteissa.

Ammatillisten erityisoppilaitosten järjestämä vaativan erityisen tuen koulutus on asiantuntevaa, monialaista ja esteetöntä. Ne tarjoavat erityisen tuen asiantuntijapalveluita ja osaamista myös muille ammatillisen koulutuksen järjestäjille erityisen tuen järjestämiseen ja opiskelijoiden tukemiseen. Ammatilliset erityisoppilaitokset järjestävät runsaasti erityiseen tukeen liittyviä koulutuksia, konsultaatioita ja muita palveluita ja toimivat laajoissa yhteistyöverkostoissa.

Kehittämisryhmä on todennut, että vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden toimivan palveluverkoston luominen ja ylläpito edellyttää moniammatillista ja -alaista yhteistyötä ja erityistä osaamista. Opiskelijan kannalta palvelujen tulisi olla saatavilla ”yhden luukun periaatteella” asiakaslähtöisesti. Tämä edellyttää palvelujen koordinoitua

ja toimivuutta sekä opiskelijoiden osallisuutta palvelujen suunnittelussa. Suunniteltu maakunta ja sote-uudistus, joka olisi tuonut muutoksia palvelurakenteeseen, ei toteutunut tämän hallituskauden aikana. Myös LAPE-perhekeskukset ja OT-keskukset olivat uusia suunniteltuja toimintamuotoja, joilla olisi ollut liittymäpintoja vaativan erityisen tuen koulutukseen. Mikäli edellä mainitut muutokset etenevät seuraavalla hallituskaudella, tulee ne ottaa huomioon osana vaativan erityisen tuen palveluiden kehittämistä ja opiskelijoiden palvelukokonaisuuden koordinoitua.

Perusopetuksessa perustettiin vuonna 2018 alueelliset VIP-verkostot, jotka vastaavat vaikeimmin vammaisten perusopetuksen kehittämisestä alueellisesti. VIP-verkostojen tavoitteena on päivittää, kehittää ja vakiinnuttaa koulutuksen järjestäjien vaativan erityisen tuen yhteistyön organisointia. VIP-verkostojen tehtävänä on vaativan erityisen tuen kehittäminen, alueensa koulutuksen järjestäjien tukeminen ja ohjaaminen vaativan erityisen tuen kysymyksissä ja yksittäisten opettajien konsultointi vaativan erityisen tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa sekä täydennyskoulutuksen järjestäminen.

Kehittämisryhmä on todennut, että vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden monialaiset, opiskelua tukevat palvelut eivät kaikilta osin rakennu oppimisen näkökulmasta toimivaksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ammatillinen koulutus edellyttää näiden koordinoitua ja sujuvuutta sekä moniammatillista ja -alaista erityisosaamista.

Kehittämisryhmä ehdottaa, että opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa työryhmän suunnittelemaan asiakaslähtöisen toimintamallin vaativan erityisen tuen opiskelijoiden opiskelussa tarvittavien monialaisten palvelujen koordinoimiseksi ja palveluiden tuottamisesta vastaavien tahojen yhteistyön järjestämiseksi. Toimintamallissa tulee huomioida opiskelijan kuntoutus-, sosiaali- ja terveyspalvelut sekä toimeentulon varmistaminen muuttuvissa tilanteissa, siten että henkilön tarvitsemista tukipalveluista rakentuu yksilön tavoitteellista opiskelua tukeva kokonaisuus.

Kehittämisryhmä ehdottaa, että AMEO-verkosto ryhtyisi koordinoimaan vaativaa erityistä tukea tarvitsevan ammatillisen koulutuksen opiskelijan tukipalvelujen toteuttamiseen liittyvää alueellista yhteistyötä. Alueelliset verkostot keräisivät yhteen opiskelijan opiskelua tukevat palveluntarjoajat ja verkostot alueellisesti, arvioisivat säännöllisesti palvelujen toteutumista ja kehittäisivät alueellisia käytänteitä näiden arviointien perusteella. Verkostojen tavoitteena olisi luoda alueellinen toimintamalli, joka tarjoaa opiskelijoille moniammatilliset ja -alaiset opiskelua tukevat palvelut mahdollisimman sujuvasti. Alueelliset verkostot tekisivät yhteistyötä perusopetuksen VIP-verkostojen kanssa. Toiminta vahvistaa entisestään ammatillisten erityisoppilaitosten roolia ja tehtävää kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävän toteuttamisessa.

Kehittämisehdotus 5. Kehitetään opiskelijan opiskelukyvyn arviointia ja sen menettelyitä

Vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa -kehittämissyhmä (2017) tuo raportissaan esille oppilaan koulunkäyntikyvyn/opiskelukyvyn arvioinnin. Perusopetuksessa jokaisella oppilaalla on oikeus saada opetusta ja koulunkäynnin voi estää ainoastaan akuutti kriisi-tilanne, muu hyvin vahva psyykkisistä syistä johtuva toimintakyvyttömyys tai vakava somaattinen sairaus.

Ammatillisen koulutuksen tavoite poikkeaa perusopetuksen tavoitteista. Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on kohottaa ammatillista osaamista. Yksilön näkökulmasta ammatillisen koulutuksen opiskelijan tulee pystyä opiskelemaan tavoitteellisesti hankkien tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaista osaamista sekä löytämään itselleen sopiva tapa työllistyä koulutuksen päätyttyä. Mikäli opiskelijan terveys tai toimintakyky ei tällä hetkellä mahdollista tavoitteellista opiskelua ammatillisessa koulutuksessa, tulee opiskelija ammatillisen koulutuksen lain mukaan ohjata tarvittavien kuntoutuspalvelujen pariin. Opiskelija voi joustavasti jatkaa opintojaan, kun hänen kuntonsa sallii tavoitteellisen ammatillisen koulutuksen.

Raportissaan (2017) vaativa erityinen tuki esi- ja perusopetuksessa -kehittämissyhmä on kuvannut opiskelukyvyn arvioinnin perusteet. Opiskelukyvyn arvioinnissa tarvitaan opetustoimen lisäksi moniammatillista yhteistyötä ainakin sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa, sekä alaikäisten kohdalla myös huoltajien tai laillisen edustajan kanssa. Opiskelukyvyn arviointiprosessi tulee käynnistää viipymättä, kun signaaleja arvioinnin tarpeesta ilmenee. Moniammatillisen arvioinnin pohjalta tehdään suunnitelma, jossa sovitetaan käytännön toimenpiteistä ja työnjaosta eri toimijoiden kesken. Lisäksi on sovittava, miten oppilaan tilannetta seurataan ja milloin tilannetta arvioidaan. Ensisijaisena tavoitteena on selvittää opiskelijan opiskelukyky ja tarvittavat tuki- ja kuntoutusmuodot.

Kehittämissyhmä piti opiskelijan kannalta tärkeänä, että ammatillinen koulutus toteutuu oikea-aikaisesti silloin, kun opiskelija on opiskelukykyinen. Kehittämissyhmän keskusteluissa nousikin esiin huoli niistä opiskelijoista, joiden opiskelukyky ei ole riittävä tavoitteelliseen opiskeluun, vaan opiskelijalla olisi enemmänkin tarve kuntouttavalle toiminnalle. Näiden opiskelijoiden opiskelukykyisyys tulisi arvioida moniammatillisesti ja tämän jälkeen opiskelukykyisyyttä tulisi vahvistaa kuntoutuksella ja muilla tukitoimilla, jotta edellytykset opiskeluun voitaisiin turvata ja siten välttää esimerkiksi koulutuksen keskeytyminen tai koulutuksen tavoitteiden saavuttamatta jääminen.

Kehittämissyhmä ehdottaa, että asiakaslähtöistä toimintamallia kehittävä työryhmä (ks. kehittämisehdotus 4) pohtii myös miten moniammatillisia opiskelukyvyn sekä tarvittavien tuki- ja kuntoutusmuotojen arviointimenetelmiä ja -prosessia tulisi kehittää. Työryhmän esittämien kehitysehdotusten pohjalta voidaan käynnistää pilotteja, joissa opiskelijan opiskelukykyisyyden arviointimenetelmiä ja arviointiprosessia kehitetään.

Kehitettyjen arviointimenetelmien tavoitteena on, että niiden avulla voidaan suunnitella nykyistä paremmin palvelupolku, johon kytkeytyvät kuntoutus- ja muut tukipalvelut tukevat yksilön opiskelukykyä ja mahdollistavat tavoitteellisen opiskeluun.

Kehittämisehdotus 6. Tehostetaan vaativa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymistä tukevia toimia

Ammatillisen koulutuksen tarkoituksena on kohottaa ja ylläpitää väestön ammatillista osaamista ja antaa mahdollisuus ammattitaidon osoittamiseen sen hankkimistavasta riippumatta. Tavoitteena on myös kehittää työ- ja elinkeinoelämää ja vastata sen osaamistarpeisiin sekä edistää työllisyyttä. Lisäksi tavoitteena on antaa valmiuksia yrittäjyyteen ja työ- ja toimintakyvyn jatkuvaan ylläpitoon sekä tukea elinikäistä oppimista ja ammatillista kasvua. Tutkinnoissa, koulutuksessa ja niiden järjestämisessä tulee ottaa huomioon työ- ja elinkeinoelämän tarpeet. Tutkintoja ja koulutusta suunniteltaessa, järjestettäessä, arviotaessa ja kehitettäessä sekä osaamistarpeita ennakoitaessa tulee tehdä yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämän kanssa.

Ammatillisen koulutuksen rahoitusmalli tukee vaikuttavuusrahoituksen kautta koulutuksen järjestäjän toimintaa niin, että opiskelijan työllistyminen ja jatko-opintoihin siirtyminen vaikuttaa koulutuksen järjestäjän saamaan rahoitukseen. Ammatillisen koulutuksen rahoituslaissa on säädetty vaikuttavuusrahoituksen määräytymisperusteista, jonka mukaan tutkinnon tai tutkinnon osia suorittaneiden työllistymisen ja jatko-opintoihin siirtymisen sekä opiskelija- ja työelämäpalautteet vaikuttavat koulutuksen järjestäjän saamaan vaikuttavuusrahoituksen määrään. Vaikuttavuusrahoitus tulee käyttöön tutkintojen osalta ensimmäisen kerran 2020 ja tutkinnon osien osalta 2022.

Myös ammatillisen koulutuksen vaativassa erityisessä tuessa tavoitteena on saavuttaa sellainen ammattitaito, että opiskelija voi osallistua työelämään ja toimimaan erilaisissa työtehtävissä. Tämä edellyttää joustavia, oppijälähtöisiä toimintamalleja, joiden avulla voidaan rakentaa yksilöllinen opintopolku, jossa otetaan huomioon opiskelijan edellytykset ja lähtökohdat. Työmarkkinoilla tullee tapahtumaan merkittäviä muutoksia tulevaisuudessa ja useat työtehtävät ja ammatit tulevat muuttumaan merkittävästi.

Tulevaisuuden työ niille, joilla on vaativan erityisen tuen tarve, voi olla hyvin monimuotoista. Perinteisen palkkatyön lisäksi nämä opiskelijat siirtyvät myös muihin vaihtoehtoihin, kuten esimerkiksi yrittäjiksi, tuettuun työhön sekä työkeskuksiin. Vaativan erityisen tuen koulutuksessa työ tuleekin käsittää laajasti. Erityistä huomiota tulee kiinnittää työpaikalla järjestettävän koulutuksen kehittämiseen ja tukitoimiin sekä tiivistää yhteistyötä työelämän kanssa. Työpaikalla koulutussopimuksena tai oppisopimuksena järjestetyllä koulutuksella on todettu olevan merkittävä vaikutus siihen, että työnantaja palkkaa osatyökykyisen henkilön. Opiskelijalle työpaikalla tapahtuva koulutus tuo mahdollisuuden osoittaa osaamistaan.

Koulutuksen aloittavalle opiskelijalle laadittava henkilökohtainen osaamisen kehittämissuunnitelma pitää sisällään opiskelijalle laadittavan urasuunnitelman. Urasuunnittelu koskee opiskelijan opintojen aikaisen osaamisen hankkimisen sisällön ja toteutuksen suunnittelua sekä yksilöllisten valintojen tekemistä, jotta yksilön osaaminen vastaisi työelämän tarpeita ja edesauttaisi työllistymistä. Lisäksi urasuunnitelmaan sisältyy jatko-opintosuunnitelma taikka suunnitelma työelämään siirtymiseksi tai työuralla etenemiseksi. Henkilökohtaiseen osaamisen kehittämissuunnitelmaan kirjataan ne toimenpiteet, joilla edistetään opiskelijan työllistymistä tai jatko-opintoihin sijoittumista välittömästi tutkinnon tai koulutuksen suorittamisen jälkeen.

Työllistymisen tukeminen jo koulutuksen aikana yhteistyössä työvoimahallinnon ja järjestöjen kanssa on tärkeää kohderyhmän työllistymisen edistämiseksi. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien kohdalla käytetään vaihtelevasti työvalmentajien palveluja, vaikka kokemukset palveluista ovat myönteisiä. Sosiaali- ja terveysministeriön Osatyökykyisille tie työelämään eli OTE-kärkihankkeessa on koulutettu myös työkykykoordinaattoreita, joiden osaamista tulee myös jatkossa hyödyntää. Työkykykoordinaattori on työelämän ja palvelujärjestelmän asiantuntija, jonka tehtävänä on yhdessä osatyökykyisen kanssa löytää räätälöityjä ratkaisuja työllistymiseen. Myös työolosuhteisen järjestelytuki, palkkatuki ja muut työllistymistä tukevat etuudet tulisi hyödyntää aiempaa paremmin vaativaa erityistä tukea tarvitsevien työllistymisen tukena.

Vaativan erityisen tuen kehittämisryhmä on todennut, että vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistyminen on usein haasteellista. Toisaalta osaavan työvoiman saatavuus on merkittävä haaste jo nyt väestön huoltosuhteen heikkenemisen vuoksi. Myös yksilön näkökulmasta ammatillisessa koulutuksessa hankitun osaamisen hyödyntäminen tarvittaessa osa-aikaisestikin on niin taloudellisesti kuin sosiaalisestikin tärkeää. Vaativaan erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden työllistyminen edellyttää yksilöllisiä koulutuspolkuja, joissa tutkintojen osaamisvaatimuksista voidaan rakentaa opiskelijoiden edellytyksiä ja vahvuuksia tukevia osaamiskokonaisuuksia. Samoin tarvitaan toimintamalleja, joilla työnantaja voidaan auttaa sopivien työtehtävien ja -kokonaisuuksien tunnistamisessa ja rakentamisessa. Voidaan puhua työn palvelumuotoilusta.

Kehittämisryhmä pitää tärkeänä, että koulutuksen järjestäjät kykenevät tarjoamaan kaikille vaativan erityisen tuen opiskelijoille mahdollisuuden osallistua työpaikalla järjestettävään koulutukseen, jos se on opiskelijan valmiudet ja edellytykset huomioon ottaen mahdollista. Työpaikalla järjestettävä koulutus on tärkeää opiskelijoiden koulutuksen jälkeisen työllistymisen kannalta. Toisaalta työpaikoilla on paljon näkymätöntä työtä ja tehtäväkokonaisuuksia, joita voidaan muotoilla vastaamaan vaativaa erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan osaamista ja työkykyä, ja näin yhteensovittaa yksilön ja työelämän tarpeita. Tässä palvelumuotoilussa voidaan käyttää hyväksi työvalmentajien ja koulutuksen järjestäjien osaamista.

Kehittämisryhmä ehdottaa, että vaativaa erityistä tukea järjestävät koulutuksen järjestäjät jatkavat työllistymistä tehostavien toimien kehittämistä osana alueellista yhteistyötä. Työllistymisen tukemisessa on tärkeää hyödyntää sosiaali- ja terveystieteiden ja työ- ja elinkeinoministeriön kärkihankkeissa kehitettyjä työllistymistä tukevia toimintamalleja ja -ohjeita. Yhteistyötä tehostetaan eri toimijoiden kanssa siten, että esimerkiksi eri sektoreiden työvalmentajia käytetään systemaattisesti opiskelijoiden työllistymisen edistämiseksi.

Kehittämisryhmä ehdottaa, että vaativaa erityistä tukea järjestävät koulutuksen järjestäjät kehittävät toimintamalleja vaativan erityisen tuen opiskelijoiden urasuunnittelun tueksi. Urasuunnittelu aloitetaan koulutuksen alussa ja siinä huomioidaan opiskelijan vamman tai sairauden tuottamat haasteet työllistymisessä ja erilaiset palvelutarpeet.

Kehittämisehdotus 7. Kehitetään opettajien ja muun opetushenkilöstön osaamista

Ammatillisen koulutuksen uudistunut lainsäädäntö edellyttää myös ammatillisen erityisopetuksen asiakaslähtöisyyden ja osaamisperusteisuuden vahvistamista. Tämä edellyttää tätä tukevien toimintamallien käyttöönottoa sekä opetushenkilöstön osaamisen kehittämistä. Ammatillisten erityisopettajien osaaminen muodostuu erilaisista osa-alueista, joita ovat mm. ammatillinen erityispedagoginen osaaminen, vuorovaikutusosaaminen, kehittämis- ja vaikuttamisosaaminen sekä työyhteisö- ja työelämäosaaminen. Ammatti- ja erityispedagogisen osaamisen ohella ammatillisen erityisopettajan työssä korostuvat ammatillisen koulutuksen ja työelämän toimintaympäristön kehittäminen sekä verkostoituva ja kehittävä työote.

Vaativan erityisen tuen järjestäminen edellyttää opettajilta ja muulta opetushenkilöstöltä erityistä osaamista, joka perustuu ammatillisen koulutuksen pedagogiseen ja vahvaan erityispedagogiikan osaamiseen. Vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuen tarpeet ovat aina yksilöllisiä ja tuen tarpeiden huomioon ottaminen edellyttää vahvaa erityispedagogista osaamista ja opiskelijatuntemusta.

Vaativassa erityisessä tuessa toimivien opettajien kelpoisuudesta on säädetty asetuksella. Erityistä tukea ja vaativaa erityistä tukea on kelpoinen antamaan henkilö, jolla on ammatillisten tai yhteisten tutkinnon osien opettajan kelpoisuus sekä ammatillisen erityisopettajan opinnot tai yliopistojen tutkinnoista ja erikoistumiskoulutuksesta annetun valtioneuvoston asetuksella säädettyt erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot. Ammatillisia erityisopettajia kouluttavat ammatilliset opettajakorkeakoulut. Ammatillisen erityisopetuksen edellyttämä osaaminen vaatii hankitun osaamisen päivittämistä ja täydentämistä sekä laajaa osaamista yhteiskunnan palvelujärjestelmästä ja työelämästä, jota yksilöllisten tarpeiden ja opintopolkujen suunnittelu ja ohjaus edellyttävät.

Ammatillisilla erityisoppilaitoksilla on (yhtä järjestäjää lukuun ottamatta) järjestämisluopansa mukaisesti myös erityisen tuen kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävä, jonka perusteella ne tukevat erityisen tuen kehittämistä ammatillisissa oppilaitoksissa. Opetushenkilöstön koulutukset eri erityisen tuen teemoista ovat tärkeitä. Lisäksi konsultatiiviset työskentelytavat ovat auttaneet kohdentamaan erityisen tuen osaamista alakohtaisiin tarpeisiin. Ammatilliset erityisoppilaitokset toimivat alueidensa erityisen ja vaativan erityisen tuen asiantuntijatahoina laajan yhteistyöverkoston kanssa.

Vaativaa erityistä tukea tarvitsevin opiskelijoiden kanssa työskentelee runsaasti myös muuta opetus- ja ohjaushenkilöstöä. Opetusryhmissä toimivat avustajat tukevat, ohjaavat ja avustavat opiskelijoiden oppimista. Ammatillisen koulutuksen lainsäädännön mukaiset avustajat toimivat opetusryhmissä kaikkien opiskelijoiden tukena ja avustajina, ja ohjaavat opiskelijoiden oppimista. Opetusryhmissä voi toimia myös vammaisten opiskelijoiden avustajia, joiden osalta on tehty päätös henkilökohtaisesta avusta määrätyle viikkotuntimäärälle kunnan vammaispalvelulain perusteella (kunnan rahoituspäätös). Henkilökohtainen apu kohdentuu pääasiassa opiskelijan ns. tekniseen avustamiseen päivittäistilanteissa eikä niinkään opetuksen tukemiseen tai ohjaamiseen. Koulutuksissa toimivilla ohjaajilla ja avustajilla on tärkeä tehtävä opiskelijan opintojen ja päivittäistoimintojen sujumisen näkökulmasta opiskelupäivien aikana eri toimintaympäristöissä.

Myös ammatilliset opettajat, yhteisten tutkinnon osien opettajat, työpaikkaohjaajat, opiskeluhoitohenkilöstö ja koulutuksen järjestäjän muut ammattilaiset ovat tukemassa vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden koulutuksen järjestämistä. Osaamista opiskelijan kohtaamiseen ja tukemiseen tarvitsevat kaikki ammattilaiset.

Ammatilliset opettajakorkeakoulut ovat kehittämässä vaativan erityisen tuen erikoistumiskoulutusta erityisopettajille ja soveltuvan korkeakoulututkinnon suorittaneille ohjaajille. Lisäksi Parasta osaamista -hankkeessa kehitetyissä modulaarisissa osaamiskokonaisuuksissa kehitetään mm. arviointiosaamista. Arviointikoulutuksissa tulisi huomioida, että osallistujat saavat osaamista myös erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden osaamisen arviointiin. Samoin työpaikkaohjaajien koulutuksessa tulee huomioida, että työpaikkaohjaajat saavat osaamista erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaamiseen.

Kehittämisryhmä ehdottaa, että ammatilliset opettajakorkeakoulut huolehtivat siitä, että ammatillisilla erityisopettajilla on valmistuessaan osaamista toimia ammatillisena erityisopettajana myös vaativan erityisen tuen oppilaitoksissa. Lisäksi opinto-ohjaajilla tulisi valmistuessaan olla perustiedot vaativan erityisen tuen opiskelijan ohjaamisesta.

Kehittämisryhmä ehdottaa, että ammatilliset opettajakorkeakoulut yhteistyössä AMEO-verkoston toimijoiden kanssa huolehtivat, että erityispedagogista koulutusta on riittävästi tarjolla osana opettajien täydennyskoulutusta. Opetushenkilökunnan

erityispedagogista osaamista voidaan vahvistaa myös konsultaatioiden sekä työohjauksen avulla, joilla tuetaan inklusiivisen koulutuksen toteuttamista. Erityisen tuen koulutuksissa voidaan käyttää hyväksi kokemusasiantuntijoita. Myös vammaisjärjestöjen erityisasiantuntemusta tulee hyödyntää systemaattisesti, esimerkiksi saavutettavan tiedon ja teknologian osalta. Järjestöillä on spesifiä erityispedagogista osaamista, jota voidaan hyödyntää erityisesti vaativan erityisen tuen toimijoiden täydennyskoulutuksessa.

Kehittämisehdotus 8. Lisätään tutkimustietoa vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opiskelupoluista

Ammatillisen koulutuksen vaativan erityisen tuen opiskelijoista on olemassa vain vähän tutkittua tietoa. Jonkin verran tilannetietoa vaativan erityisen tuen valmentavista koulutuksista saatiin opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksellä (Selvitys vaikeimmin vammaisten erityisopetuksen tarpeesta ja saatavuudesta ammatillisessa koulutuksessa 2016). Tulevaisuudessa tarvitaan vahvempaa tietopohjaa kehittämisen ja päätöksenteon taustaksi.

Kehittämissyhmä toteaa, että tutkimustietoa tarvitaan jatkossa mm. vaativan erityisen tuen koulutukseen hakeutumisesta ja pääsystä, koulutuksen järjestämisestä ja opiskelijan vaativan erityisen tuen toteutumisesta koulutuksen eri vaiheissa sekä opiskelijoiden koulutuspoluista ja työllistymisestä pitkällä aikavälillä. Tietoa tarvitaan opiskelijan koulutuspoluista valmentavista koulutuksista tutkintotavoitteisiin koulutuksiin sekä työelämään. Myös opiskelijoiden kokemuksia tulisi kuulla ja saada case-tutkimusten kautta kokonaiskuva yksilöiden koulutuspoluista. Myös tilastotietoja tulisi olla aiempaa paremmin saatavilla.

Kehittämissyhmä ehdottaa, että opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää tutkimushankkeen liittyen vaativan erityisen tuen käytäntöihin ammatillisessa koulutuksessa. Tutkimustietoa tarvitaan erityisesti vaativan erityisen tuen nykytilan arvioinnista, esimerkiksi Kansallinen koulutuksen arviontikeskus (KARVI) voisi tehdä tästä arvioinnin. Samalla tulisi selvittää ohjautuvatko vaativan erityisen tuen opiskelijat oikeaan koulutukseen ja millaista osaamista he saavuttavat ammatillisen tai valmentavan koulutuksen aikana. Tutkimushankkeessa voitaisiin lisäksi tarkastella inklusiivisten käytänteiden kehittämistä ja toimivuutta osana vaativaa erityistä tukea, sekä opetuksen ja kuntoutuksen suhdetta sekä erilaisten opetusmallien vaikuttavuutta. Lisäksi tulisi tarkastella kuinka esteettömyys ja saavutettavuus toteutuu ammatillisen koulutuksen järjestelmässä, tutkintojen ja koulutusten perusteissa, erilaisissa oppimisympäristöissä, mukaan lukien erilaiset teknologiset ratkaisut sekä oppimateriaalit.

Kooste kehittämisryhmän ehdotuksista

Kehittämis ehdotus 1. Tehostetaan ohjausta ja moniammatillista yhteistyötä vaativan erityisen tuen opiskelijan hakeutuessa ammatilliseen koulutukseen

- Koulutuksen järjestäjät tehostavat yhteistyötä nivelvaiheen toimijoiden kanssa sekä jatkuvan haun käytänteitä vaativan erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla.
- OKM ja OPH käynnistävät hankkeen ohjauksen ja jatko-opintoihin siirtymisen tuen yhteisten toimintamallien kehittämiseksi.

Kehittämis ehdotus 2. Selkeytetään valmentavien koulutusten tavoitteita

- Koulutuksen järjestäjät selkeyttävät opiskelijavalinnoissaan valmentavien koulutusten kohderyhmää koulutusten perusteiden ja opiskelijan jatkosuunnitelman mukaisesti.
- Koulutuksen järjestäjät kehittävät edelleen opiskelijoiden mahdollisuuksia suorittaa tutkinnon osia ja tutkinnon osia pienempiä kokonaisuuksia osana valmentavaa koulutusta.

Kehittämis ehdotus 3. Tehdään näkyväksi tutkinnon osia pienempien kokonaisuuksien mukainen osaaminen

- Koulutuksen järjestäjät arvioivat piloteissa kehitettävien mallien sekä osaamismerkkien käyttömahdollisuuksia vaativan erityisen tuen koulutuksissa.
- Opetushallitus kehittää tutkinnon perusteita niin, että tutkinnon osia pienempien kokonaisuuksien todentaminen on mahdollista.

Kehittämis ehdotus 4. Luodaan toimintamalli ja perustetaan alueelliset verkostot vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden useiden samanaikaisten tukitarpeiden koordinointiin

- OKM asettaa työryhmän, jonka tehtävänä on luoda yhteistyömallin tukitarpeiden koordinointiin.
- AMEO-verkosto koordinoi alueellista yhteistyötä moniammatillisen opiskelun tuen koordinoimiseksi.

Kehittämisehdotus 5. Kehitetään opiskelijan opiskelukyvyyn arviointia ja sen menettelyitä

- OKM:n asettama työryhmä (ks kehittämisehdotus 4) pohtii, miten opiskelukyvyyn sekä tarvittavien tuki- ja kuntoutusmuotojen arviointia tulisi kehittää.
- Työryhmän ehdotusten pohjalta käynnistetään pilotteja, joiden avulla kehitetään opiskelukykyisyyden arviointimenetelmiä ja -prosessia.

Kehittämisehdotus 6. Tehostetaan vaativa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työllistymistä tukevia toimia

- Koulutuksen järjestäjät jatkavat yhteistyön kehittämistä opiskelijan työllistymiseen liittyvien tahojen kanssa.
- Koulutuksen järjestäjät kehittävät vaativan erityisen tuen opiskelijoiden urasuunnittelua ja urasuunnittelutaitoja.

Kehittämisehdotus 7. Kehitetään opettajien ja muun opetushenkilöstön osaamista

- Amatilliset opettajakorkeakoulut huolehtivat, että amatillisilla erityisopettajilla on valmistuessaan osaamista toimia amatillisina erityisopettajina myös vaativan erityisen tuen oppilaitoksissa.
- Amatilliset opettajakorkeakoulut ja AMEO-verkosto huolehtivat jatkuvasta erityispedagogisesta täydennyskoulutustarjonnasta.
- Tehostetaan järjestöjen ja kokemusasiantuntijoiden osaamisen käyttöä osana opetushenkilöstön koulutusta.

Kehittämisehdotus 8. Lisätään tutkimustietoa vaativaa erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden opiskelupoluista

- OKM käynnistää tutkimushankkeen liittyen vaativaan tukeen amatillisessa koulutuksessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN: 978-952-263-649-2 (PDF)

ISSN: 1799-0351 (PDF)